

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ในสมัยโบราณมีการใช้ช้างในการทำสงคราม โดยถือว่าช้างนั้นเป็นกำลังสำคัญในการสู้ศึกเพื่อเอกราชของไทย ช้างศึกในสมัยโบราณนั้นมีมากมายหลายรัชสมัย เริ่มจากสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อครั้งสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถพระองค์ได้รับช้างเผือกมาตัวหนึ่งซึ่งถือเป็นช้างเผือกแรกของกรุงศรีอยุธยา จนพระองค์ได้รับพระราชสมัญญาอีกพระนามหนึ่งว่าพระเจ้าช้างเผือก ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้ช้างศึกต่อสู้กับกองทัพของพม่าและได้เกิดเป็นตำนานพระศรีสุริโยทัยขึ้น นอกจากนี้ยังมีการรบหลังช้างที่สำคัญต่อไทยมากที่สุด ถือเป็นการกู้เอกราชให้กับประเทศไทยนั้นคือในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชซึ่งเป็นการรบระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาแห่งกรุงหงสาวดีโดยช้างที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้ในการทำศึกครั้งนี้คือเจ้าพระยาไชยานุภาพและเมื่อได้รับชัยชนะก็ได้สมญานามว่า เจ้าพระยาปราบหงสาวดี ส่วนช้างที่พระสมเด็จพระเอกาทศรถผู้น้องทรงช้างนามว่า เจ้าพระยาปราบไตรจักรและต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีเมื่อครั้งที่ประชาชนเกิดความแตกแยก ข้าศึกเข้าโจมตี พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นกำลังรวบรวมชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นโดยทรงใช้ช้างในการรบด้วยเช่นกัน เห็นได้ว่าในยามที่บ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ช้างเป็นยุทธปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งของกองทัพ จึงมีการจัดตั้งกรมพระคชบาลขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่จัดหา ฝึกฝนและ ดูแลช้าง มีการแต่งตั้งราชที่เกี่ยวกับช้างขึ้นมาหลายเล่ม (คนกับช้าง. ออนไลน์. 2558)

ในวิถีชีวิตของคนในอดีตมีความผูกพันอยู่กับช้างในเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ อาทิ ในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงในสมัยสุโขทัยได้มีการบันทึกถึงการค้าช้างค้าม้าอย่างเสรี สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏหลักฐานการส่งช้างเป็นสินค้าออก แม้กระทั่งในศตวรรษที่ 20 ช้างก็ยังเป็นเรี่ยวแรงสำคัญในการชักลากซุงออกจากป่าเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมป่าไม้ (คนกับช้าง. ออนไลน์. 2558)

แต่ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและผู้คนที่มียอดช้างในจังหวัดจันทบุรีเป็นลักษณะปัญหาความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง เพราะช้างออกมาหากินในพื้นที่สวนเกษตรโดยเฉพาะในช่วงกลางคืนโดยมีปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ช้างป่าออกมากินในสวนผลไม้ ไร่มันสำปะหลัง สวนพืชผัก นาข้าว รวมถึงการทำลายทรัพย์สิน ทำร้ายร่างกายจนบาดเจ็บและเสียชีวิต ดังจะเสนอให้เห็นภาพพอสังเขปดังนี้

วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 เวลา 13.26 น. เกิดเหตุการณ์ช้างป่าแม่ลูกอ่อน 3 ตัว เขยิบชาวบ้านที่หาของป่าบนเขาคลองแดงเสียชีวิต (“ช้างป่าแม่ลูกอ่อนเขยิบชาวบ้าน”. ออนไลน์. 2552)

วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2554 เวลา 19.30 น. เกิดเหตุการณ์ช้างป่าโดยชาวบ้านรำลือว่าหมีใหญ่ ปากบอนทำโขลงช้างป่า ขณะเดินทางเข้าเก็บหน่อกระวานบนเทือกเขาสอยดาว ขากลับโดนช้าง กระต๊อบตายสอง (“ช้างกระต๊อบคน”. ออนไลน์. 2554)

วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2555 เวลา 01.35 น. หมีกริวด่างถูกช้างป่ากระต๊อบเสียชีวิต เนื่องจาก พบช้างป่ากับเพื่อนที่แนะนำให้หนีขึ้นต้นไม้ แต่ไม่เชื่อกลับไปไล่จึงถูกช้างป่าไล่กระต๊อบและเอาจางกระอักเลือดตายอนาถ (“หมีกริวด่างถูกช้างป่ากระต๊อบเสียชีวิต”. ออนไลน์. 2555)

วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2559 เวลา 11.44 น. ช้างป่า 2 ตัว บุกทำลายพืชสวนและเข้าทำร้าย ชาวบ้านรวมถึงสวนผลไม้ ที่บ้านนากระชาย หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี เสียหายค่อนข้างมาก โดยที่ชาวบ้านทำหนังสือขอร้องหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือเร่งแก้ไข (เดชา กลิ่นนอก. สัมภาษณ์. 2558)

วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 23.43 น. มีรายงานเหตุการณ์ไม่เป็นทางการ มีรถชน ลูกช้างเมื่อตอนหัวค่ำ ช้างจึงโมโหและเกิดเหตุการณ์ขึ้น มีรถยนต์เสียหาย จำนวน 3 คัน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี (อิทธิพัทธ์ สุริยะรังสี. สัมภาษณ์. 2559)

วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 23.53 น. เกิดเหตุการณ์ช้างป่า จำนวน 1 โขลงประมาณ 40 ตัว ถนนสาย จันทบุรี-สระแก้ว กม.53 ออกนอกป่าพื้นที่เขาสอยดาวขึ้นมาอยู่บนถนนสายหลัก ได้ทำร้ายนายรัตน เบจมาพงษ์ เจ้าหน้าที่รองหัวหน้าป่าไม้เขาสอยดาว ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต ก่อนนำตัวส่งโรงพยาบาลสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี (นิรันดร์ ปัญญา. สัมภาษณ์. 2559)

เห็นได้ว่าการเผชิญหน้ากันระหว่างคนกับช้างป่า ทำให้เกิดการบาดเจ็บและเสียชีวิต นับวัน ปัญหาความรุนแรงของคนกับช้างป่าทวีมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่ผ่านมาชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้มีความพยายามหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยการแต่งตั้งกรรมการและทำแผนแก้ปัญหาช้างป่าร่วมกัน เพื่อลด ความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น เช่น แผนการเฝ้าระวังร่วมกัน การทำแนวกันชน การฟื้นฟูแหล่งอาหารในป่า รวมถึงการลงขันกันจัดหาผักและผลไม้มาเทกองไว้ให้ช้างป่ากิน เพื่อป้องกันช้างป่าเข้าเพื่อที่เกษตรกร เป็นต้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2559 : 24)

ในทางวิชาการได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ช้างป่า-ชุมชน: สถานการณ์และทางออก” การนำเสนอผลการแลกเปลี่ยนพร้อมอภิปรายสรุป การนำเสนอประสบการณ์การแก้ปัญหาช้างป่า โดยฐานชุมชน แนวทางและทางออกของการจัดการปัญหาช้างป่ากับชุมชน ซึ่งนายชินวุฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวถึงประสบการณ์ในการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหา คนกับช้างในภาคกลาง และกล่าวว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือ คนต้องเข้าใจพฤติกรรมของช้างและเรียนรู้ ที่จะอยู่ร่วมกันและไม่ควรทำร้ายหรือรุนแรงต่อช้างและคนต่างก็ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดท่ามกลาง บริบทของพื้นที่และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนถึงวิถีชีวิตของ คนกับช้าง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2559 : 18)

จากที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า เริ่มมีมาอย่างต่อเนื่องหลายปี แม้ว่าทุกภาคส่วนพยายามร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ แต่ก็ตาม แต่ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีจุดอ่อนในมิติองค์ความรู้ของชุมชนเนื่องจากการแก้ไขปัญหาที่ละเลยภูมิปัญญา ท้องถิ่นของชุมชนอำเภอสอยดาว ที่ต้องเผชิญกับปัญหาช้างป่าหลายครั้งจากปัญหาช้างป่าออกหากิน บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว

ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดทำงานวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกลไกชุมชนในการ จัดการปัญหาช้างป่า ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัย มีความคาดหวังว่าผลงานชิ้นนี้จะเป็นองค์ความรู้ที่สามารถใช้เป็นแนวทางที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา เรื่องช้างป่าได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหช้างป่า ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการแก้ไขปัญหช้างป่า ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในด้านช่วงเวลาของการวิจัย

การศึกษากครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการศึกษาโดยเริ่มต้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2559 จนถึง พ.ศ. 2560 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่ในเขตอำเภอสอยดาว มีโขลงช้างป่าบุกรุกเข้ามาทำลาย ทรัพย์สิน พืชผลทางการเกษตร สวนผลไม้เสียหายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งได้ทวีความรุนแรงเพิ่ม มากยิ่งขึ้นถึงขั้นการทำร้ายชาวบ้านบาดเจ็บและเสียชีวิตอย่างต่อเนื่อง

ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการวิจัย

พื้นที่ของการวิจัยใช้พื้นที่อำเภอสอยดาวจังหวัดจันทบุรี เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เนื่องจาก พื้นที่อำเภอสอยดาวมีอาณาเขตติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์ป่าเขาสอยดาว

ขอบเขตในด้านประชากรของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้ง ในเขตพื้นที่อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าผลการศึกษาจะช่วยเพิ่มองค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการเกี่ยวกับกลไกชุมชนในการจัดการปัญหาช้างป่า ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
2. คาดว่าผลการศึกษาครั้งนี้จะสามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาเป็นนโยบายที่บูรณาการความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกลไกชุมชนในการจัดการปัญหาช้างป่า ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

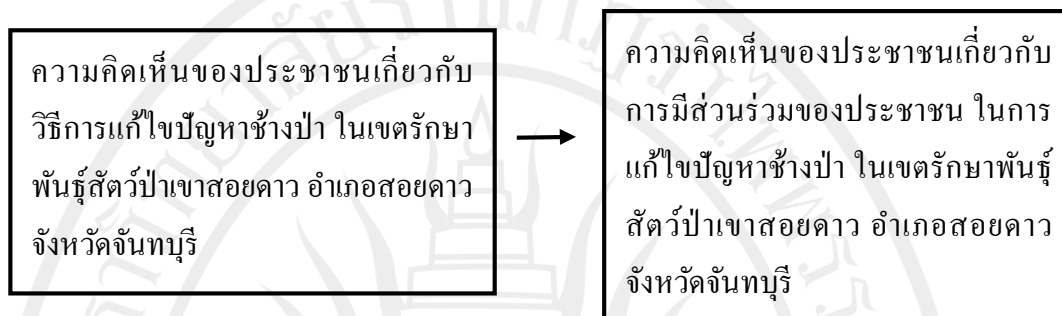
เพื่อเป็นแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

1. กลไกชุมชน หมายถึงวิธีการแก้ไขปัญหาช้างป่าและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาช้างป่าของชุมชน
2. ช้างป่า หมายถึงกลุ่มโขลงช้างป่าที่อยู่อาศัยในป่าบริเวณเขาอ่างฤๅไน และป่ารอยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออก
3. วิธีการแก้ไขปัญหาช้างป่า หมายถึงวิธีการแก้ไขปัญหาช้างป่าโดยภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตของประชาชนในเขตอำเภอสอยดาว
4. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตอำเภอสอยดาวในการแก้ไขปัญหาช้างป่า ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล
5. ประชาชน หมายถึงประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย